

IK BEN EEN KAT

Soseki Natsume

Ik ben een kat

Deel I

Vertaald uit het Japans door
Luk van Haute

Lebowski Publishers, Amsterdam 2015

De vertaler ontving voor deze vertaling een werkbeurs van het Vlaams Fonds voor de Letteren



Oorspronkelijke titel: *Wagahai wa neko dearu*

Oorspronkelijk gepubliceerd in het literaire tijdschrift *Hototogisu*, 1905-1906

© Soseki Natsume, 1905-1906

© Vertaling uit het Japans: Luk van Haute, 2015

© Nederlandse uitgave: Lebowski Publishers, Amsterdam 2015

Omslagontwerp: Dog and Pony Amsterdam

Auteursfoto: Bibliotheek van het Japanse parlement, Tokio

Typografie: Crius Group, Hulshout

ISBN 978 90 488 2787 9

ISBN 978 90 488 2788 6 (e-book)

NUR 302

www.lebowskipublishers.nl

www.overamstel.com

OVERAMSTEL

uitgevers

Lebowski Publishers is een imprint van Overamstel uitgevers bv

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.



Inhoud

Ik ben een kat

7

Verklarende woordenlijst

175

Verklarende eindnoten

178

Nawoord door Luk van Haute

186

I

Ik ben een kat. Een naam heb ik nog niet.

Ik heb geen idee waar ik ben geboren. Mijn enige herinnering is dat ik miauwde op een schemerige, vochtige plek. Daar zag ik voor het eerst het wezen dat ze 'mens' noemen. Meer nog: naar ik later vernam, ging het hier om een student, de meest boosaardige soort onder de mensen. Het verhaal gaat dat deze studenten ons nu en dan vangen, koken en opeten. Maar op dat moment wist ik van niets en hij joeg me dan ook niet bepaald angst aan. Toen ik op zijn handpalm werd gezet en zo, *zoef*, de hoogte in werd getild, gaf me dat een wat zweverig gevoel, meer niet. Enigszins tot rust gekomen op die handpalm keek ik naar het gezicht van de student, mijn eerste blik dus op een zogeheten 'mens'. De verwondering die ik toen voelde is me altijd bijgebleven. Om te beginnen was dat gezicht, waarvan je zou verwachten dat het getooid is met haar, zo kaal en glad als een ketel. Later heb ik heel wat katten gezien, maar zo'n mismaaktheid ben ik bij hen niet één keer tegengekomen. En dat was niet het enige. In het midden van het gezicht zat een opvallend uitsteeksel. Uit de gaten daarvan blies hij bovendien af en toe een pufje rook. Het was echt verstikkend. Dat dit de tabak was die mensen roken, ben ik nog niet zo lang geleden eindelijk te weten gekomen.

Ik zat een poosje gezellig in de handpalm van deze student, tot ik met een enorme snelheid begon rond te tolleren. Of het de student was die bewoog of alleen ik, wist ik niet, maar alles duizelde me voor de ogen. Ik werd misselijk. Juist toen ik dacht dat ik reddeloos verloren was, klonk er een plof en zag ik sterretjes. Tot zover mijn herinnering, want wat er daarna gebeurde kan ik me met de beste wil van de wereld niet meer voor de geest halen.

Toen ik weer bij mijn positieven kwam, was de student verdwenen. Van mijn talrijke broers en zussen was er niet één meer te zien. Zelfs mijn lieve mama was nergens te bespeuren. Anders dan op de plek waar ik tot dan toe had verbleven, was het op de koop toe ontzettend licht. Het was zo fel dat ik mijn ogen niet kon openhouden. Wat een vreemde toestand, dacht ik, en ik begon voorzichtig te kruipen, maar dat deed vreselijk pijn. Vanaf mijn bedje van stro was ik pardoes in een bosje bamboe gesmeten.

Moeizaam kroop ik het bamboebosje uit en kwam zo terecht bij een grote vijver. Ik ging voor de vijver zitten en vroeg me af wat ik moest beginnen. Een briljant idee diende zich niet meteen aan. Als ik huil, komt de student me misschien weer halen, bedacht ik na een poosje. *Miauw, miauw*, probeerde ik, maar niemand kwam. Onder-tussen ruiste de wind over de vijver en begon de avond te vallen. Ik kreeg grote honger. Ik wilde nog wel miauwen, maar mijn stem liet me in de steek. Niets aan te doen, besloot ik, laat ik dan maar op zoek gaan naar voedsel, om het even wat, en met vallen en opstaan vervolgde ik mijn weg, links om de vijver heen. Het kostte me veel pijn en moeite. Ik beet door en sleepte me voort, tot ik eindelijk bij een plek kwam met tekenen van menselijke aanwezigheid. Als ik daar naar binnen ga, vind ik wel iets, dacht ik en door een opening in de ingezakte bamboe-omheining sloop ik een tuin binnen. Vreemd hoe het lot beschikt, want was deze bamboe-omheining niet stuk geweest, dan was ik misschien verhongerd langs de kant van de weg. Toeval bestaat niet, zoals ze zo vaak zeggen. Dit gat in de omheining is tot op de dag van vandaag mijn doorgang wanneer ik op visite ga bij Lap-pie, de lapjeskat van de buren. Goed, ik was dan wel binnengeglijpt, maar hoe het nu verder moest, wist ik ook niet. Inmiddels werd het donkerder, kreeg ik steeds meer honger, nam de koude toe en begon het ook nog eens te regenen. Onder de gegeven omstandigheden had ik geen moment meer te verliezen. Noodgedwongen begaf ik me in de richting van waar het tenminste licht was en warm leek. Achteraf bekeken moet ik me op dat moment al binnen in het huis hebben bevonden. Hier zou ik de gelegenheid krijgen om andere mensen dan

die student te zien. De eerste die ik tegenkwam was de keukenmeid. Die was nog een stuk bruter dan de student daarvoor, want zodra ze me zag, greep ze me bij mijn nekvel en gooide me de deur uit. Oei, dit zit fout, dacht ik. Ik sloot mijn ogen en liet mijn lot over aan de Voorzienigheid. Maar ik hield het niet uit van de honger en de kou. Ik maakte gebruik van een moment van onoplettendheid van de meid om opnieuw de keuken binnen te sluipen. Waarop ik er binnen de kortste keren weer werd uitgegooid. Ik werd eruit gegooid en kroop naar binnen, kroop naar binnen en werd eruit gegooid, en zo vier, vijf keer na elkaar, weet ik nog. Ik kreeg terstond een hartgrondige hekel aan de meid. Onlangs heb ik het haar betaald gezet door haar makreelgeep te stelen, waardoor er na al die tijd een last van me af viel. Bij haar laatste poging om me eruit te zetten verscheen de heer des huizes, met de vraag wat al dat kabaal te betekenen had. De meid keerde me bungelend naar haar baas en zei: 'Hoe vaak ik het er ook uit gooi, dit zwerfkatje komt steeds weer de keuken binnen, tot vervelens toe.' Draaiend aan de zwarte haren onder zijn neus, staarde de man me een poosje aan en zei toen: 'Als het zo zit, laat het dan maar binnen.' En prompt was hij weer weg. Hij leek me een man van weinig woorden. De meid liet me met tegenzin op de keukenvloer vallen. En zo besloot ik van dit huis mijn woonplaats te maken.

Mijn baasje en ik zien elkaar zelden. Van beroep blijkt hij leraar te zijn. Als hij thuiskomt van school, zit hij de rest van de dag in zijn studeerkamer en komt nauwelijks naar buiten. Zijn huisgenoten denken dat hij een noeste werker is. Hijzelf laat het ook voorkomen alsof hij een noeste werker is. Maar in feite is hij niet zo noest als ze denken. Nu en dan ga ik op kousenvoeten even gluren in zijn studeerkamer, en geregeld betrap ik hem erop dat hij een dutje doet. Soms druipt er kwijl op het boek waarin hij zat te lezen. Hij heeft een zwakke maag, en zijn huid is gelig en mist soepelheid; symptomen van zijn sloomheid. Niettemin verorbert hij enorme maaltijden. Na zo'n enorme maaltijd neemt hij Takadiastase in. En na zijn dosis slaat hij een boek open. Zodra hij een paar bladzijden heeft gelezen, wordt hij slaperig. En kwijlt hij op het boek. Dat is de routine die zich iede-

re avond herhaalt. Ik ben dan wel een kat, ik heb ook weleens mijn mening. Leraren hebben het echt gemakkelijk. Als je als mens wordt geboren, is leraar worden het beste wat je kunt doen. Een beroep dat je ondanks al die slaap toch nog kunt uitvoeren, mag zelfs voor katten niet onmogelijk zijn. En toch, als je mijn baasje bezig hoort, heeft niemand het zo zwaar als een leraar. Telkens als er vrienden op bezoek komen, heft hij een klaagzang aan.

Toen ik destijds mijn intrek nam in dit huis, was ik, behalve bij mijn baasje, bijzonder ongeliefd. Overal werd ik afgewezen, niemand wilde iets met me te maken hebben. Hoe weinig gewaardeerd ik wel was, kun je ook afleiden uit het feit dat ik tot op de dag van vandaag geen naam heb gekregen. Ik zoek dus maar zo veel mogelijk het gezelschap op van mijn baasje, die me tenminste heeft binnengelaten. Wanneer hij 's ochtends zijn krant leest, spring ik stevast bij hem op schoot. En als hij een middagdutje doet, ga ik altijd op zijn rug liggen. Niet dat ik zo op mijn baasje gesteld ben, maar aangezien niemand anders zich om mij bekommert, moet het maar zo. Na een en ander te hebben uitgeprobeerd, slaap ik nu 's ochtends op het houten vat met de gekookte rijst, 's avonds op de *kotatsu* en 's middags, als het mooi weer is, op de veranda. Maar het knuste is toch 's nachts bij de kinderen in bed kruipen om samen met hen te slapen. Deze kinderen zijn vijf en drie, en 's nachts slapen ze in één bed op een aparte kamer. Ik ontdek tussen hen in dan altijd het vrije plekje voor mezelf en wring me daar op de een of andere manier in. Als ik echter de pech heb dat een van beiden wakker wordt, zwaait er wat voor me. Vooral de kleinste heeft een slecht karakter. 'De kat is hier weer, de kat is hier weer,' gillen ze dan, of het nu midden in de nacht is of niet, en ze beginnen luidkeels te huilen. Dan wordt mijn baasje, die nerveuze maaglijder, gegarandeerd wakker en komt hij uit de kamer ernaast gevlogen. Ik zweer het je: onlangs nog mepte hij met een liniaal stevig op mijn achterste.

Hoe langer ik met mensen samenleef en hen observeer, hoe meer ik moet bevestigen: het zijn zelfzuchtige wezens. Vooral die kinderen, met wie ik weleens een bed deel, zijn te verschrikkelijk voor woorden.

Wanneer het hun belijft, keren ze me ondersteboven, trekken een zak over mijn hoofd, slingeren me weg of stoppen me in de oven. En als ik zelf ook maar een vinger naar hen durf uit te steken, zit iedereen in huis me met vereende krachten achterna om me te kwellen. Laatst nog werd mevrouw ziedend toen ik gewoon even mijn nagels scherpte aan een tatami, en sindsdien kom ik de kamers met tatami's niet zo eenvoudig meer binnen. Ook al zit ik te rillen op de plankenvloer van de keuken, ze is niet te vermurwen. Witje van schuin tegenover ons, voor wie ik veel respect heb, zegt iedere keer als ik haar zie dat er geen hartelozer wezens bestaan dan mensen. Kort geleden baarde ze nog vier schatjes van poesjes. Maar de student die als kostganger bij hen inwoont, nam ze op de derde dag alle vier mee naar de vijver achter het huis en wierp ze erin. Nadat Witje me huilend dat hele verhaal had gedaan, zei ze dat ons kattenras nooit een mooi en liefdevol gezinsleven zou kennen, tenzij we het met de mensen uitvechten en hen tot de laatste man uitroeien. Ik kan me helemaal vinden in die stelling. Lappie van hiernaast zegt dan weer dat mensen niet snappen wat eigendomsrecht betekent, en daar windt hij zich enorm over op. Bij ons is het tussen soortgenoten onderling de basisregel dat wie het eerste iets vindt, het recht heeft om dat op te eten, of het nu de kop van een gedroogde sardien is of de navel van een harder. Als iemand deze regel niet respecteert, mag je gerust overgaan tot geweld. Mensen lijkt dit concept echter helemaal vreemd, want de lekkernijen die wij vinden, ontroven ze ons stevast voor henzelf. Met brute kracht ontnemen ze ons het voedsel dat rechtmatig het onze is. Witje woont bij een militair en Lappie heeft een advocaat als baasje. Alleen al doordat ik in het huis van een leraar woon, ben ik over dit soort zaken iets milder gestemd dan die twee. Voor mij is het al goed als ik zonder kleerscheuren de dag doorkom. Ook mensen zullen niet voor eeuwig gedijen. Het is goed geduldig te blijven wachten op het tijdperk van de kat.

Door het over zelfzucht te hebben, moet ik weer denken aan een blunder die mijn baasje ooit beging door zijn zelfzucht. Laat ik die historie dus even vertellen. In wezen is er niets waarin dit baasje van

me uitblinkt, maar hij waagt zich niettemin graag aan van alles en nog wat. Hij maakt haiku's en zendt die in bij het tijdschrift *Hototogisu*, stuurt moderne poëzie naar *De Ochtendster*, schrijft Engelse teksten vol fouten, stort zich bij momenten op de boog, leert teksten uit no-spelen declameren, en laat soms gekrijs weerklinken uit zijn viool, maar helaas, het wordt nooit wat. Toch is hij ondanks zijn maagproblemen altijd weer ontzettend enthousiast als hij ergens aan begint. Op het toilet zingt hij zijn no-teksten, wat hem in de buurt de bijnaam 'Maestro Plee' opleverde, maar daar zit hij helemaal niet mee en onverstoorbaar blijft hij maar herhalen: 'Ik ben Munemori van de Taira-clan.' Het is zo erg dat iedereen uitproest: 'Hoor, daar heb je Munemori weer.' Wat hem bezielde, weet ik niet, maar zo'n maand nadat ik hier was komen inwonen, kwam mijn baasje op de dag dat hij zijn maandloon had gekregen inderhaast naar huis met een groot pak onder zijn arm. Ik vroeg me af wat hij had gekocht. Het bleek om waterverf, penselen en een voorraad Whatmanpapier te gaan, en hij leek vastbesloten de no-gezangen en de haiku achterwege te laten en voortaan te schilderen. En waarachtig, vanaf de dag daarop deed hij een tijdlang niets anders dan schilderijen maken, dag in dag uit, zelfs zonder een dutje te doen in zijn studeerkamer. Maar als je het resultaat bekeek, kon geen mens met zekerheid zeggen wat hij had geschilderd. Misschien vond hij het zelf ook maar knudde, want op een dag kwam een vriend langs die zich met esthetica of zoiets bezig-hield, en toen hoorde ik hen het volgende gesprek voeren.

'Ik slaag er maar niet in fatsoenlijk te schilderen. Als ik iemand anders bezig zie, lijkt het spelenderwijs te gaan, maar nu ik zelf het penseel vasthou, voelt het zo moeilijk.'

Ziedaar de ontboezeming van mijn baasje. En ik moet zeggen: het was niet gelogen. Over het gouden montuur van zijn bril heen keek de vriend mijn baasje aan en zei: 'Een beginnening kan niet zomaar meteen goed werk afleveren, dat klopt. Ten eerste kun je geen schilderij creëren als je alleen binnenshuis een beroep doet op je verbeelding. Zoals de grote Italiaanse meester Andrea del Sarto lang geleden al zei: "Als je schildert, beeld dan de natuur zelf af. Aan de hemel staan ster-

ren. Op de aarde glinstert dauw. Er zijn vogels die vliegen, en dieren die rennen. In de vijver zwemmen goudvissen. Op een verdorde boom zitten winterkraaien. De natuur is één groot levendig tafereel.” Als je echt tot een schilderij wilt komen dat ergens op lijkt, waarom maak je dan niet wat schetsen?’

‘Hè, heeft Andrea del Sarto ooit zulke dingen gezegd? Dat wist ik helemaal niet. Maar hij slaat de spijker op de kop. Hij heeft volkomen gelijk.’ Mijn baasje was uitermate onder de indruk. Achter de bril met gouden montuur was een smalend lachje te zien.

De volgende dag was ik zoals gebruikelijk naar de veranda gegaan om een lekker dutje te doen, toen mijn baasje heel ongebruikelijk uit zijn studeerkamer kwam en achter mijn rug naarstig met iets aan de slag ging. Wakker geschoten trok ik mijn ogen een paar millimeter open om te kijken wat hij uitspookte, en met mijn spleetoogjes zag ik hem helemaal doen alsof hij Andrea del Sarto was. Bij die aanblik kon ik een grijnslach niet onderdrukken. Hij had zich door zijn vriend voor de gek laten houden, en als eerste gevolg daarvan zat hij daar nu een schets van mij te maken. Ik had voldoende geslapen. Ik popelde eigenlijk om eens lekker te geeuwen. Maar mijn baasje was zo ijverig in de weer met zijn penseel dat het zonde zou zijn te bewegen, en dus bleef ik geduldig stilzitten. Hij was nu klaar met het tekenen van mijn omtrekken en kleurde mijn gezicht in. Ik geef toe: als kat ben ik zeker niet het meest geslaagde exemplaar. Of het nu gaat over mijn gestalte, mijn vacht of mijn gelaatstrekken, mij zul je nooit horen beweren dat die beter zijn dan bij andere katten. Maar hoe onaantrekkelijk ik ook moge zijn, de vreemde figuur die nu door mijn baasje werd getekend kon ik me er onmogelijk bij voorstellen. Om te beginnen klopte de kleur niet. Ik heb een vacht die, zoals lakwerk, geschakeerd is, met een lichtgrijze kleur waarin geel zit, een beetje zoals bij een Perzische kat. Dat alleen al is volgens mij een feit dat niemand over het hoofd kan zien. Als ik evenwel de kleurnuance van mijn baasje bekeek, dan was dat geen geel en geen zwart, geen grijs en geen beige. Het was evenmin een mengeling van deze kleuren. Het was een kleur die je alleen kon beoordelen als simpelweg ‘een soort kleur’. Merkwaardig genoeg

had ik bovendien geen ogen. Toegegeven, hij schetste me tijdens mijn slaap en dus was dat niet geheel onlogisch. Maar omdat er nergens iets te zien was wat ook maar op een oog leek, kon je niet eens uitmaken of het om een blinde kat ging of om een slapende. Dit is hopeloos, zelfs voor Andrea del Sarto, dacht ik stiekem bij mezelf. Maar ik kon niet anders dan zijn geestdrift bewonderen. Als ik had gekund, had ik voor hem nog wel wat langer roerloos willen blijven liggen, maar ik voelde al de hele tijd de drang om een plas te doen. En over mijn hele lijf jeukten mijn spieren. Op den duur kon ik het echt geen moment langer uithouden en was ik zo onbeleefd mijn beide poten eens goed naar voren te strekken, mijn hoofd laag uit te steken en een langgerekte geeuw te slaken. Nu ik dat had gedaan, had het geen zin meer me nog koest te houden. Het plan van mijn baasje lag toch in duigen, en ik kon dan ook net zo goed naar de achtertuin gaan om daar een plasje te doen. Loom sloop ik naar buiten. 'Jij stommerik!' bulderde mijn baasje me achterna, met een stem die een mengeling leek van wanhoop en woede. Als hij mensen uitscheldt, heeft mijn baasje de slechte gewoonte hen 'stommerik' te noemen. Andere lelijke taal kent hij niet, dus tja. Maar ik vond het wel nogal onbeschoft iemand die tot nu toe zo geduldig was geweest zomaar een stommerik te noemen, zonder rekening te houden met hoe ik me daarbij zou voelen. Als hij nu ten minste een beetje vriendelijk keek als ik op zijn rug ga liggen, zou ik dit onterechte verwijt nog met plezier over mijn kant laten gaan, maar nooit heeft hij uit eigen beweging ook maar iets gedaan om het me naar de zin te maken. Dat hij me dan een stommerik noemde omdat ik ging plassen, was gewoon gemeen. Van nature gaan mensen prat op hun eigen bekwaamheid, en stuk voor stuk zijn ze verwaand. Als er niet gauw wezens verschijnen die sterker zijn dan mensen en hun het leven een beetje zuur maken, valt niet te voorspellen hoe ver die eigenwaan hierna nog zal reiken.

Als de zelfzucht daarbij bleef, zou het nog draaglijk zijn, maar over de menselijke verdorvenheid heb ik al berichten opgevangen die nog vele malen bedroevender zijn dan dit.

Achter mijn huis bevindt zich een theetuin van zo'n dertig vierkan-

te meter. Groot is hij dus niet, maar het is wel een goed onderhouden, aangenaam, zonnig plekje. Wanneer ik thuis niet ongestoord kan dutten omdat de kinderen te veel kabaal maken, of als ik me oeverloos verveel of mijn maag niet in orde is of zo, ga ik stevast daarnaartoe om mijn zorgen van me af te schudden en verse krachten op te doen. Op een rustige dag in de nazomer, toen ik na de lunch even lekker had geslapen, maakte ik rond een uur of twee een van die wandelingetjes naar de theetuin. Zo had ik meteen ook wat lichaamsbeweging. Snuivend aan de wortels van de ene na de andere theeplant, kwam ik bij de cederheg aan de westkant, waar een grote kat in diepe slaap verzonken lag, boven op een bosje verdroogde chrysanten, dat hij onder zijn eigen gewicht had platgedrukt. Hij leek helemaal niet op te merken dat ik dichterbij kwam, of misschien merkte hij dat wel maar liet het hem onverschillig, want hard snurkend lag hij met zijn lijf languit neergevlijd. Andermans tuin binnensluipen en dan zo onbekommerd liggen slapen, ik kon niet anders dan stilletjes versteld staan van zoveel vermetelheid. Hij was een zuiver zwarte kater. Zo kort na de middag wierp de zon zijn doorzichtige stralen op zijn vacht, waardoor het leek alsof tussen het blinkende dons onzichtbare vlammen oplaaidden. Hij had zo'n imposant lijf dat je hem wel de keizer onder de katten moest noemen. Hij was zeker twee keer zo groot als ik. Bewonderend en ook nieuwsgierig vergat ik alles om me heen en bleef hem roerloos aanstaren, tot de zachte, nazomerse bries de boven de cederheg uitstekende takken van de Chinese parasolboom een licht zetje gaf, zodat een paar losse blaadjes op het bosje verdorde chrysanten dwarrelden. De keizer sperde met een ruk zijn bolronde ogen open. Ik zie het nog zo voor me. Die ogen fonkelden veel mooier dan de barnsteen die mensen zo op prijs stellen. Hij verroerde geen vin. Hij richtte de gloed die van diep in zijn ogen leek te schieten op mijn petieterige voorhoofd en zei: 'Wie mag jij verdomme wel wezen?' Ik vond zijn woordgebruik een tikkeltje vulgair voor een keizer, maar in zijn stem klonk een kracht door die zelfs een hond de mond zou snoeren, zodat ik het aardig benauwd kreeg. Niet antwoorden zou echter link zijn, dacht ik, en zo goed mogelijk koelbloedigheid veinzend antwoordde

ik: 'Ik ben een kat. Een naam heb ik nog niet.' Maar op dat moment bonsde mijn hart ongetwijfeld veel heviger dan normaal.

Op een wel erg minachtende toon zei hij: 'Wat? Jij een kat? Je meent het. En waar woon je dan wel in godsnaam?'

Hij was een behoorlijk brutale vlegel.

'In het huis van de leraar daar.'

'Had ik het niet gedacht. Wat een mager scharminkel ben jij, zeg,' blies hij hoog van de toren, zoals alleen een keizer dat kan.

Afgaand op zijn woordgebruik kon ik me niet voorstellen dat hij een kat van goeden huize was. Maar als ik zag hoe stevig hij in het vlees zat, leek hij het nodige lekkers te eten en in luxe te leven.

'En jij, wie ben jij dan wel om zoiets te zeggen?' kon ik niet nalaten te vragen.

'Ik ben Zwarte van de riksjatrekker.'

Hij was verguld met zichzelf. Zwarte van de riksjatrekker stond bij iedereen in deze buurt bekend als een baldadige kat. Maar hij was niet meer dan een krachtpatser en had niet de minste opvoeding genoten, zoals ook te verwachten bij het huisdier van een riksjatrekker, en dus trok bijna niemand met hem op. Ons gezamenlijk doel was hem op een respectabele afstand te houden. Toen ik hem zijn naam hoorde zeggen, begon ik me dan ook wat ongemakkelijk te voelen, en tegelijk welde een lichte minachting in me op. Ik wilde eerst even testen hoe ongeschoold hij werkelijk was en stelde hem de vraag: 'Wie geniet het meest aanzien: een riksjatrekker of een leraar?'

'Een riksjatrekker is vanzelfsprekend sterker. Heb je je baasje al eens bekeken? Niets dan vel over heen.'

'Jij ziet er ook behoorlijk sterk uit, een echte kat van een riksjatrekker. Bij zo'n riksjatrekker krijg je flink te eten, zo te zien.'

'Ach wat, ik zal nooit gebrek aan eten hebben, waar ik ook terechtkom. Waarom kom je niet eens met me mee, in plaats van hier de hele tijd in een theetuin rond te hangen? Binnen een maand zul je zo dik worden dat ze je niet meer herkennen.'

'Een andere keer misschien. Een leraar lijkt me anders wel in een groter huis te wonen dan een riksjatrekker.'

‘Lulkoek. Wat moet je met een groot huis? Gaat dat je buik vullen?’

Blijkbaar had ik een gevoelige snaar geraakt, want hij liep nors weg, hevig bewegend met zijn oren, die spits waren als een schuin afgesneden stuk bamboe. Dit was mijn eerste kennismaking met Zwarte van de riksjatrekker.

Achteraf kwam ik Zwarte regelmatig tegen. En telkens als ik hem tegenkwam, zette hij het soort grote mond op dat past bij een riksjatrekker. Daarnet had ik het dus over een verhaal van menselijke verdorvenheid dat ik had opgevangen. Wel, dat hoorde ik van Zwarte.

Op een dag lagen Zwarte en ik zoals zo vaak in de warme theetuin te babbelen over koetjes en kalfjes. Nadat hij weer zijn gebruikelijke zelfingenomen praatjes had herhaald alsof ze nieuw waren, stelde hij me de vraag: ‘Hoeveel ratten heb jij tot nu toe al gevangen?’

Wat kennis betreft, ga ik ervan uit dat de mijne veel verder ontwikkeld is dan die van Zwarte, maar als het aankomt op spierkracht en lef, geef ik grif toe dat ik geen partij voor hem ben. Geconfronteerd met deze vraag voelde ik me dan ook gegeneerd. Maar goed, feiten zijn feiten en daar mag je geen doekjes om winden. Ik antwoordde dus: ‘Ik denk wel steeds dat ik er eens eentje moet vangen, maar eigenlijk is het er nog nooit van gekomen.’

Zwarte moest ontzettend lachen. Zijn lange snorharen, die stijf uitstaken vanaf zijn neus, liet hij daarbij trillen. Zoals zovele opscheppers is Zwarte eigenlijk niet van de snuggerste, en zolang je naar zijn grootspraak luistert en bewonderend bromt, kun je hem erg eenvoudig naar je hand zetten. Die truc had ik meteen door toen ik met hem begon om te gaan. In dit geval zou het dan ook dwaas zijn de situatie nog te verergeren door een halfhartige poging te doen mezelf te verdedigen. Ik was bijgevolg van oordeel dat ik er maar beter omheen kon praten, door hem te laten pochen over zijn eigen wapenfeiten. Voorzichtig lokte ik hem uit zijn tent.

‘Jij zult er op jouw leeftijd wel al heel wat gevangen hebben.’

Zoals te verwachten hapte hij onmiddellijk toe.

‘Niet dat het veel voorstelt, maar ik heb er toch al een stuk of dertig, veertig te grazen genomen,’ was zijn trotse antwoord. En hij

ging door. ‘Ratten, zo kan ik er om het even wanneer wel honderd of tweehonderd in mijn eentje aan, maar een wezel, dat is geen spek voor mijn bek. Ik heb een keer iets vreselijks meegemaakt met een wezel.’

‘Nee maar,’ zei ik, om aan te geven dat ik luisterde.

Zwarte knipperde met zijn grote ogen en zei: ‘Het was vorig jaar met de grote schoonmaak. Toen mijn baas met een zak kalk onder de veranda kroop, jongens toch, kwam me daar een kanjer van een wezel in paniek uit gesprongen.’

‘Wow,’ toonde ik mijn bewondering.

‘Maar goed, een wezel is niet zoveel groter dan een rat. Dus dacht ik: ik krijg die smeerlap wel, en ik zat hem achterna tot ik hem in een greppel in het nauw gedreven had.’

‘Goed gedaan!’ juichte ik hem toe.

‘Maar moet je nou horen: op het beslissende moment laat die vierzerik een dikke scheet. Wat een stank. Sindsdien hoef ik alleen maar een wezel te zien en ik ben al misselijk.’

Bij die woorden hief hij zijn voorpoot op en wreef een paar keer over het puntje van zijn neus, alsof hij de stank van een jaar geleden nog kon ruiken. Ik vond het een beetje sneu voor hem. Laat ik hem wat oppeppen, dacht ik.

‘Maar ratten zijn toch ten dode opgeschreven zodra jij ze in het vizier hebt, hè? Het is toch omdat jij zo’n fameuze rattenvanger bent en voortdurend rattenvlees eet, dat je zo dik bent en er zo stralend uitziet?’

Deze vraag was bedoeld om Zwarte in een beter humeur te brengen, maar vreemd genoeg veroorzaakte hij het omgekeerde effect. Hij slaakte een grote zucht en zei: ‘Breek me de bek niet open. Ik sloof me uit om ratten te vangen en... Ach, in heel de wereld is er geen wezen zo schaamteloos als de mens. Alle ratten die je vangt, pakken ze af en nemen ze mee naar het politiebureau. En omdat de politie toch niet weet wie ze echt gevangen heeft, krijgen zij er telkens vijf sen voor, stel je voor. Mijn baas heeft zo dankzij mij zeker al anderhalve yen verdiend, en toch heeft hij me nog nooit iets fatsoenlijks te eten gegeven. Luister, mensen zijn gewoon dieven in vermomming.’

Zelfs de ongeschoolde Zwarte was blijkbaar verstandig genoeg om dat te begrijpen. Hij was zo verbolgen dat de haren op zijn rug overeind gingen staan. Ik begon me wat onbehaaglijk te voelen, en daarom verzon ik vlug een excuus om terug naar huis te gaan. Sedertdien ben ik vastbesloten nooit ofte nimmer een rat te vangen. Als handlanger van Zwarte op jacht gaan naar andere lekkernijen dan ratten is er ook nooit van gekomen. Slapen blijft gemakkelijker dan lekkernijen eten. Door in het huis van een leraar te wonen, gaat een kat van karakter kennelijk ook op een leraar lijken. Als ik niet oplet, krijg ik vroeg of laat misschien ook maagproblemen. Over leraren gesproken, mijn baasje lijkt de laatste tijd eindelijk in te zien dat er voor hem geen toekomst in waterverfschilderijen is weggelegd, want in zijn dagboek schreef hij op 1 december het volgende:

‘Op de bijeenkomst van vandaag ontmoette ik voor het eerst een man die ik X zal noemen. Ze zeggen dat hij een behoorlijk liederlijk leven heeft geleid, en aan zijn uiterlijk te oordelen was hij inderdaad een man van de wereld. Zulke mannen zijn geliefd bij de vrouwen, en daarom is het wellicht gepaster te stellen dat X niet zozeer een liederlijk leven heeft geleid, dan wel dat hij als het ware werd genoopt tot deze liederlijkheid. Naar het schijnt is zijn vrouw een geisha, wat benijdenswaardig is. Wie kwaadsprekt over losbollen, is veelal zelf niet in staat om losbandig te zijn. En ook veel van de lui die zichzelf als losbol zien, zijn niet in staat tot losbandigheid. Hoewel niemand hen ertoe dwingt, gedragen ze zich uit vrije wil zo, maar dat is voor hen te hoog gegrepen. Ze hebben geen enkele kans van slagen, evenmin als ik met mijn waterverfschilderijen. Toch vindt dat type van zichzelf: ik ben de enige ware man van de wereld. Als de theorie opgaat dat je een man van de wereld kunt worden door in een restaurant sake te drinken of rendez-voushuizen te bezoeken, dan zou het logisch zijn dat ook ik een volwaardig kunstschilder kan worden. Maar mijn waterverfschilderijen zien beter nooit het daglicht, en evenzo is de grootste kinkel uit de bergen veruit superieur aan een stompzinnige man van de wereld.’

Zijn theorie over mannen van de wereld vind ik niet meteen overtuigend. En dat een geisha als vrouw benijdenswaardig zou zijn, is een onnozel idee dat niet uit de mond van een leraar zou mogen komen, maar het kritische oog waarmee hij zijn eigen waterverfschilderijen inschat, is dan weer onfeilbaar. Ondanks dit puik staaltje zelfkennis raakt mijn baasje zijn ijdelheid echter niet zomaar kwijt. Drie dagen later, op 4 december, schreef hij dit in zijn dagboek:

‘Vannacht had ik een droom. Ik gooide een waterverfschilderij dat ik had gemaakt in een hoek, omdat ik het waardeloos vond. Het werd echter door iemand in een prachtige lijst geplaatst en boven de deur gehangen. Toen ik het zo in die lijst zag, vond ik het plotseling zelf ook mooi gedaan. Ik was ontzettend blij. Ik zat er in mijn eentje de hele tijd naar te staren en dacht: zo is het fantastisch. Toen werd het ochtend en ik ontwaakte. Samen met het ochtendlicht daagde het me dat het schilderij nog even slecht was als daarvoor.’

Blijkbaar kan mijn baasje zelfs in zijn dromen geen afstand doen van zijn waterverfschilderijen. En met zo’n karakter wordt een kunstschilder natuurlijk nooit wat hijzelf noemt ‘een man van de wereld’.

Het was even geleden, maar de dag na de droom over het waterverfschilderij bracht de estheticus met het gouden montuur mijn baasje nog eens een bezoek. Toen hij ging zitten, was zijn allereerste vraag: ‘En hoe vordert het schilderen?’

Met een uitgestreken gezicht zei mijn baasje: ‘Gevolg gevend aan jouw raad leg ik me nu toe op het maken van natuurgetrouwe schetsen, en inderdaad, door te schetsen krijg je een goed begrip van figuren, veranderende kleurschakeringen en andere dingen die je vroeger niet opmerkte. In het Westen hebben ze van oudsher het belang van schetsen benadrukt, en we mogen aannemen dat ze zich als resultaat daarvan ontwikkeld hebben tot waar ze vandaag de dag staan. Andrea del Sarto had groot gelijk.’

Zonder met een woord te reppen over wat er in zijn dagboek staat,

uitte hij andermaal zijn bewondering voor Andrea del Sarto.

De estheticus krabde lachend aan zijn hoofd. 'Dat was eigenlijk maar flauwekul, hoor.'

'Wat dan?'

Mijn baasje had nog steeds niet door dat hij in de maling was genomen.

'Nou, dat verhaal over de door jou zo fel bewonderde Andrea del Sarto. Dat heb ik gewoon uit mijn duim gezogen. Ik dacht niet dat je het zo serieus zou nemen, hahaha.'

Hij leek bijzonder in zijn nopjes. Bij het horen van dit gesprek op de veranda stelde ik me onwillekeurig al voor wat er vandaag in het dagboek zou worden genoteerd. Voor de estheticus was dit soort prietpraat uitslaan om de mensen te bedotten zijn enige ware genoegen. Alsof hij geen enkele rekening hield met de mogelijke emotionele weerslag van deze hele Andrea del Sarto-kwestie op mijn baasje, deed hij triomfantelijk het volgende relaas.

'Nou, zo nu en dan vertel ik een grapje en het is interessant te zien hoe mensen het dan ernstig opvatten, wat een erg komisch esthetisch gevoel evoqueert. Onlangs nog zei ik tegen een student dat Nicholas Nickleby aan Gibbon de raad gaf om zijn grote meesterwerk, *De geschiedenis van de Franse Revolutie*, niet in het Frans te schrijven maar in het Engels te laten publiceren, en het was grappig hoe die student, die ook nog eens een waanzinnig goed geheugen had, op een oratorische bijeenkomst van de Japanse Letterkundige Vereniging in alle ernst letterlijk herhaalde wat ik beweerd had. Nu waren er op dat moment wel zo'n honderd toehoorders, maar allemaal schonken ze hem hun onverdeelde aandacht. En dan heb ik nog een smakelijk verhaal. Laatst was ik in het gezelschap van letterkundigen en kwam de historische roman *Theophano* van Harrison ter sprake, en dus noemde ik dat boek het neusje van de zalm onder de historische romans. Vooral de passage waarin de heldin sterft, zo verkondigde ik, was ijzingwekkend, waarop de professor die tegenover me zat, iemand die de woorden "Ik weet het niet" nog nooit over zijn lippen gekregen heeft, zei: "Precies, dat is echt een beroemde passage." Daardoor wist

ik natuurlijk dat die vent dat boek net zomin als ik gelezen had.'

Mijn baasje, de zenuwlijder met de zwakke maag, sperde zijn ogen wijd open. 'En wat zou je doen als je zulke flauwekul verkoopt en iemand heeft het boek wel gelezen?'

Kennelijk was het naar zijn gevoel wel toelaatbaar mensen in het ootje te nemen, maar kwam je in de problemen als je werd ontmaskerd.

De estheticus liet zich allerminst van zijn stuk brengen. 'Dan zeg je toch gewoon dat je het met een ander boek verward had of zo!' zei hij gniffelend. Deze geleerde heer droeg dan wel een bril met gouden montuur, qua karakter vertoonde hij een zekere gelijkenis met Zwarte van de riksjatrekker. Mijn baasje zweeg en blies kringetjes met de rook van zijn Hinode-sigaret. Zoiets zou ik nooit durven, stond op zijn gezicht te lezen. De blik van de estheticus zei dan weer: daarom ben je dan ook hopeloos als schilder. 'Maar alle gekheid op een stokje, schilderen is echt moeilijk. Leonardo da Vinci droeg zijn discipelen naar het schijnt ooit op een vlek op de muur van de domkerk weer te geven. En inderdaad, als je naar de plee of zo gaat en je staart ingespannen naar een muur waarop het regenwater doorsijpelt, tekent zich als vanzelf een erg mooi beeld af. Probeer maar eens goed op te letten als je natuurgetrouwe schetsen maakt, je zult vast tot boeiende resultaten komen.'

'Je bent me weer aan het belazeren, hè?'

'Nee, dit is echt waar, geloof me. Vind je het geen geweldig originele uitspraak? Echt iets wat Da Vinci zou zeggen, toch?'

'Ja, origineel is het ongetwijfeld,' gaf mijn baasje schoorvoetend toe. Maar op de plee gaan schetsen zie ik hem vooralsnog niet doen.

Zwarte van de riksjatrekker is ondertussen mank. Zijn glanzende vacht verliest geleidelijk zijn kleur. In zijn ogen, die ik prees als mooier dan barnsteen, hoopt zich oogslim op. En wat me vooral opvalt, zijn het verdwijnen van zijn levenslust en zijn fysieke achteruitgang. De laatste keer dat ik hem in de theetuin zag, vroeg ik hoe hij het maakte en hij zei: 'Ik heb het helemaal gehad met die scheten van de wezel en de bamboestok van de visboer.'

De herfstbladeren, die zich in meerdere scharlaken lagen aaneen-regen tussen de rode dennen, vallen als in een oude droom, en bij de stenen waterbak laat de *Camellia sasanqua* afwisselend een wit en een rood blaadje neerdwarrelen, tot er niet één meer overblijft. Op de zuidwaarts gerichte veranda van zes meter breed valt het zonlicht nu sneller schuin en er gaat zelden een dag voorbij zonder dat er een bijtend koude winterwind blaast, waardoor ik de indruk heb dat de duur van mijn middagdutjes ook wordt ingekort.

Mijn baasje gaat elke dag naar zijn school. Als hij thuiskomt, sluit hij zich op in zijn studeerkamer. Als er iemand op bezoek komt, zegt hij: 'Ik haat het een leraar te zijn, ik haat het.' Waterverschilderijen maakt hij nog nauwelijks. Met Takadiastase is hij ook gestopt. Omdat het geen effect heeft, zegt hij. De kinderen gaan tot mijn verbazing zonder te spijbelen naar de kleuterschool. Bij hun thuiskomst zingen ze liedjes, spelen met de bal en laten me af en toe bij mijn staart bungelen.

Lekkernijen eet ik niet en dus kom ik ook niet echt aan, maar over het algemeen ben ik gezond en zo leef ik van dag tot dag, voorlopig zonder mank te worden. Ratten vangen doe ik onder geen beding. Aan de meid heb ik als vanouds een hekel. Een naam hebben ze me nog altijd niet gegeven, maar je mag ook niet te veel willen, en ik ben dan ook van plan mijn hele verdere leven hier in dit huis van de leraar te slijten, als een naamloze kat.